

რეზო ინანიშვილის „სალამოს ხანის ჩანაწერების“

ლექსიკურ-ფრაზეოლოგიური სალამოს ხანის ჩანაწერები

ავტორი: როინ ჭიკაძე

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის

თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველო, თელავი, ქართული უნივერსიტეტის ქუჩა N 1

ელფოსტა: roinchikadze@gmail.com

ანოტაცია

რეზო ინანიშვილის თხრობის სტილი ხალხური სასაუბრო ენითაა განპირობებული. მის მოთხრობებში სპეციფიკურია საკომური თუ პირადი მეტსახელების გამოყენება. ავტორის პერსონაჟების ამგვარი სახელები ხან საგვარეულოს მეტსახელადაა ქცეული, ზოგჯერ კი საკომური გვარი წინაპრის გარეგნობიდან მომდინარეობს. აღსანიშნავია, რომ ზოგი ზედსახელი გვარის ან სახელის შემოკლებიდანაცაა მიღებული ან თანასოფლელის გვარს სახელად აქცევენ ხოლმე. რეზო ინანიშვილმა ხალხური ენის სიტყვიერებიდან გამოზიდულ ამ საგანძურს „ორღობების ქართული“ უწოდა და სწორედაც რომ „ქართულ ორღობებში“ მოძიებული „სიცოცხლებისა და მშვენიერებანის“ სასიტყვეთით ქმნის ქართული პროზის შედეგებს.

საკვანძო სიტყვები: მწერალი, მეტსახელი, მწერლის სტილი

შესავალი

რეზო ინანიშვილის თხრობის სტილი ხალხური სასაუბრო ენითაა განპირობებული, რაზედაც თავადაც მიგვანიშნებს: ჩემს ნაწერებში მივმართავ ხოლმე სიტყვიერების იმ ფორმას, რომელსაც მეგობრულ საუბარში ვიყენებთ ჩვენი გრძნობების გადმოსაცემადო (ინანიშვილი 1971 : 7). გიორგი ლეონიძისა არ იყოს, რეზო ინანიშვილის მოთხრობებიც გაჯერებულია იმ ლექსიკით, ბავშვობის მოგონებებს რომ უკავშირდება: „ჩვენს სოფელში შვიდასზე მეტი კომლი ცხოვრობს. ყოველ კომლს, რა თქმა უნდა, თავისი გვარი აქვს, მაგრამ შეიძლება კაცის მოძებნა მაინც გაგიძნელდეთ, რადგან ერთი გვარისა ხშირად ოცი-ოცდაათი კომლია. ამიტომ უმჯობესია მეკომურის მეტსახელი იცოდეთ. მეტსახელი კი თითქმის ყველას ჰქვია. არიან: ნეკრიჭამიაანი, მგელიჭამიაანი, ლიტრიძირიაანი, დაბძანდიაანი, ვირითავიაანი და ვინ იცის, კიდევ ვინ აღარა“ (ინანიშვილი 1971 : 33).

ძირითადი ნაწილი

საკომურ თუ პირად მეტსახელს უსაფუძვლოდ კი არ შეარქმევენ თანასოფლელები; პატარა მიზეზიც კი საკმარისია მთელი საგვარეულოს მეტსახელადაც რომ იქცეს: ერთხელ, თურმე ბატონს ჯოხი ჩაუვარდა ტალახში; პაპას ძმაცაცმა იასონამ სწრაფად დაავლო ხელი ბატონის ჯოხს, გარეცხა, გაამშრალა და დაუბრუნა ბატონს; ამის შემხედვარე გლეხებმა ატეხეს ხითხითი: „მოდი, **ჯოხირეცხავ**, მოდი! - დაუძახა დაყვავებით პაპაჩემმა. ის დღე იყო და ის დღე, იასონას ხომ შერჩა მეტსახელად **ჯოხირეცხა**, ეს სახელი ჰქვიათ მის შვილებს, შვილიშვილებს და შვილთაშვილებსაც. არის **ჯოხირეცხა**ანთ შალიკო, **ჯოხირეცხა**ანთ მიხა, **ჯოხირეცხა**ანთ ვანუა, **ჯოხირეცხა**ანთ ტრისტანა, **ჯოხირეცხა**ანთ სპარტაკა, **ჯოხირეცხა**ანთ ანეტა, ქეთუა, პეპელა, იზოლდა და ვინ მოსთვლის, კიდევ ვინ აღარა“ (ინანიშვილი 1971 : 35).

ზოგის საკომური გვარი წინაპრის გარეგნობიდან მომდინარეობს: „ის ალაღე კი, ამირანის და ელიზბარის პაპის ძმა, ერთი იმათგანი ყოფილა, რომელთა გარეგნობის გამოც უნდა დარქმეოდათ დევიშვილებს დევიშვილები“,¹³. არავინ იცის რა წარმომავლობისაა გვარი ბუჭყიაშვილი, არც მოსწონთ თანასოფლელებს, მაგრამ მაინც ბუჭყიაშვილებს ეძახიან.

აქვე არიან მგელიჭამიანთ მიხა, ბახაანი, გოგიაანი... ყრუვ სვიმანა, ძალათ კნიაზი, ევგენა მღვდელი, დაბძანდე...

ზოგი ზედსახელი გვარის ან სახელის შემოკლებიდან მოდის: „თანდილასთან მაინც ავიდოდი, შენ უკვე იცი, ვიზუდაც გეუბნები, ნოდარი რომ ჰქვია და „თანდილა“ მისი გვარის თანდილაშვილის გამო დავარქვით“ (ინანიშვილი 1971 : 108); „...თან ბიჭიც მიჰყავდა, გულბათი, ანუ, როგორც შემოკლებით ეძახიან, გულა“ (ინანიშვილი 1971 : 173).

თანასოფლელის გვარს სახელად აქცევენ ხოლმე: „ამ კაცს ევგენი ჰქვია, მაგრამ ყველანი მხოლოდ დრეიძეს ეძახიან: დრეიძე, მოდი!, დრეიძე, წადი! დრეიძე, ჭიქა ბოლომდე დაცალე! ცოლმაც კი ასე იცის ხოლმე თქმა: აი, ქა, ჩვენი დრეიძე რომ ავად იყო...“ (ინანიშვილი 1971 : 100).

თვითონ მწერალიც გვარსახელიან პერსონაჟს - მიხაკო ჯალიაშვილს - მხოლოდ გვარით მოიხსენიებს :ჯალიაშვილის ბოსტანი, ჯალიაშვილის ფერმა... ჯალიაშვილი გაუწყრა, ჯალიაშვილი გაბრაზდა... (ინანიშვილი 1971 : 111).

რეზო ინანიშვილის პერსონაჟთა სოციალური სტატუსის ნიუანსები ხელშესახებადაა გადმოცემული მათ სიტყვა-პასუხში:

„- ხომ კარგადა ხართ?

-კაარგად, შენი კვნესამე - მიუგეს თავდახრილმა გლეხებმა.

-ხომ კარგი პირი უჩანს მოსავალს?

-კაარგი, შენი კვნესამე.

-ხომ კარგად გექცევით მამასახლისი?

-კაარგად, შენი კვნესამე.

-კარგად იყავით!

-კაარგად, შენი კვნესამე“ (ინანიშვილი 1971 : 34-35).

ეს სოციალური ფონი კოლორიტულად იკვეთება გლეხიკაცის მორიდებულ ჩახითხითებაშიც კი:

„-ხიი-ხი-ხი-ხი! ხიი-ხი-ხი-ხი!

ბატონკაცურად - ვაა-ხა-ხა-ხა კი არა, გლეხურად, -ხიი-ხი-ხი-ხი“ (ინანიშვილი 1971 : 35).

აი, ეს სოფელ-ქვეყანა რეზო ინანიშვილის შთაგონების წყარო, მისი სამკვიდრო და საცხოვრისი, „სადაც წკრიალ-წკრიალით, ვნებიანი ჟრჟოლით და ერთმანეთის გასწრებით ჩამოდიან მზის სხივები მაღლიდან, ციმციმა, დაელექტრობულ ოქროს ნემსების **ჯოჯგებად** ადგებიან დედამიწას და როცა შიგ მიდიხარ და იმ **ჯოჯგებს** მიაშხვრევ, შენი ფეხის ხმა

მარტოობის მარად ზვიადი ღმერთის ფეხის ხმას წააგავს“ (ინანიშვილი 1971 : 145). ეს ის სოფელ-ქვეყანაა, „...სადაც დასასვენებლად წვებიან დაღლილი, „**დაბოჟირებული ღრუბლები**“ (ინანიშვილი 1971 : 145), „რომელიც მოგაგონებთ მატარებლის ფანჯარასთან **აბოჟირებულ ნისლს**“,77; სადაც „ნისლური ბოჟირით შემოდის **დარუსული**, დასუქებული, დაპეწკილი საქონელი“ (ინანიშვილი 1971 : 108).

„სხედან კახელები, ბოდბის ბოლოზე, სახელდახელოდ **მოხობმიკებულ ფანჩატურში**“, 88; და თან **გადიდჭირვებით** ყვებიან სოფლის ამბებს (ინანიშვილი 1971 : 9), რასაც კედევ უფრო **ადიდჭირვებდა** მათივე თანასოფლელი გიო (ინანიშვილი 1971 : 66). მათ საუბარს სატრაბახო ინტონაციის ელფერი დაჰკრავს: **ნაბარი ჩაიწვა, ჩაიშალა** და იმ წელიწადს დიდი მოსავალი მოვიდა, **კიტრი, კიტრი, კიტრი, რო უნახავი გახდებოდა კაცი** (ინანიშვილი 1971 : 9); **პური, პური, პური, რო შვინდის მარცვალი პირდაპირა...**

მწერალი თანასოფლელთა ამ უწყინარ ტრაბახს ზოგჯერ ზღაპრის ენის სამოსელში გაახვევს ხოლმე:

„-უჰ, მანდ როგორ ახვედი?

-დავდგი საჩეჩელი, ვკარ ზედ ბუქნა და ამოვხტი“ (ინანიშვილი 1971 : 37).

რაოდენი სითბო და პატივისცემა იგრძნობა სოფლელთა ურთიერთ მიმართებებში, თუნდაც **სხვაგნებური კაცი** იყოს. აქაურები კი ასე ახასიათებენ ადამიანებს: ეს კაცი ლაღია სიმართლესავითო, ესო - ცეცხლივით დაუნდობელიაო, ამას კალთით დააქვს სოფლის ბედი თუ უბედობა, იმას თვალი აქვს, რვა თვის ფეხმძიმეს მოსწყვეტს მუცელსო (ინანიშვილი 1971 : 128). ყველა ერთნაირი ხომ არ იქნება?! მათი მოსწრებული თქმით, ზოგი მეზობელი **აკოკოლავებული კაცია**, ზოგი - **ქმარყოფამომოლილი ქალი**, ზოგიც **ჩირგვებში გამოზრდილი უკულმართების ანგელოზია**. ამიტომაცაა ესოდენ თბილი მათი ურთიერთმიმართებები: **აგე, შვილო და ძმაო...**, ჭრელია კაცთა მოდგმა, ძმისავ!.

ანდა: „-რა ლამაზია ეს **ტიალი** არა?... -ე, **აზიზო**, დიდი ხანია რაც ასდექი?...“; „-სადა მყავ ცხენი, **მაიმუნო!**...“; „-აი, **გაგიხმა ეგ ოცდაშვიდეკილოიანი გოგრა!**“ (ინანიშვილი 1971 : 46-47).

ამასობაში „ცა ზამთრისპირულად **მოქურუმდა**“ (ინანიშვილი 1971 : 183); „ჩამოდნა თოვლი. ტყეში ისმოდა **ჩამომვავებული ლეშისა** და მსხვილი წვეთების ხმელ ფოთლებზე დაცემის ხმა“ (ინანიშვილი 1971 : 184) და „**მურმური დიდი წყლისა**“ (ინანიშვილი 1971 : 178); თანაც წყალში შესული მამის ფეხებთან გაჩენილ **ღურღულეებს**“ უყურებენ (ინანიშვილი 1971 : 177); ლაფში ჩაფლული „მაისა კი იწვა და მალ-მალე **ამწკლატუნებდა ენას**, აიწევდა ფშვინვით, ცახცახით და მოეშვებოდა ისევ, **აყმუყუნებდა ტალახს**“ (ინანიშვილი 1971 : 30); მელა უხმოდ გაძვრება ძეძვებსა და **ურო ბალახის ბუჯებს** შორის (ინანიშვილი 1971 : 182). მაყვლის ფოთლებზე ჩამოკიდებული თავდიდი **გოჯილები** ჩამოვიდნენ მიწაზე (ინანიშვილი 1971 : 24), სადაც „ბებერი მუხა **ადერდილი იყო**, უკანასკნელი ფოთლები, რა ხანია, რცხილებსაც დასცვივნოდათ (ინანიშვილი 1971 : 182); „საიდანღაც **ჩაბინდული ნიავი** მოდის, მალლა წასული კენწეროები რბილად გადმოხრილან **ნაღვლისფერ მიწისკენ**“ (ინანიშვილი 1971 : 11).

დასკვნა

რეზო ინანიშვილმა ხალხური ენის სიტყვიერებიდან გამოზიდულ ამ საგანძურს „**ორღობების ქართული**“ უწოდა; მწერალი იხსენებს: „აი, ამ დღეებში გამაჩერა ერთმა განსწავლულმა კაცმა და ვითომდა ხუმრობით მკითხა: რა **ქართული ორღობების** ქება აგიტყდა, კაცო, ამ გაგანია კოსმოსის ათვისების ეპოქაშიო. მეც ვითომ ხუმრობითვე მივუგე: - ეგ შიშიდან მოდის, მეშინია, შენ, რომელსაც გგონია, შენი მიზნებისათვის საჭირო რაღაც მაინცა

და მაინც ცხრა მთისა და ცხრა ზღვის გადაღმა მოიძიება, ძირსდაუხედავად არ გადათელო შენს წინ არსებული სიცოცხლეები და მშვენიერებანი მეთქი.“

და რეზო ინანიშვილიც სწორედაც რომ „ქართულ ორლობეებში“ მოძიებული „სიცოცხლეებისა და მშვენიერებანის“ სასიტყვეთით ქმნის ქართული პროზის შედეგებს.

ლიტერატურა

ინანიშვილი 1971: რეზო ინანიშვილი, სადამო ხანის ჩანაწერები, თბილისი, 1971